

ja a magyar korai barokk prózáról meglévő ismereteinket és tovább árnyalja a devóciós irodalmunkról kialakult összképet.

Bitskey István

Poszler György: Az évszázad csapdái. Tanulmányok Lukács Györgyről. Bp., 1986. Magvető Kiadó. 187. l. (Gyorsuló idő)

A kései recenzió immár a történelmi változások irányainak ismeretében méltathatja Poszler György négy esszéből álló kötetét, és állapíthatja meg egyfelől, hogy a valaha bátornak minősíthető elmélkedések mindenekfölött *igazzá-hitelessé* nemesültek, másfelől azt, hogy Lukács méltán sokat vitatott, egykor túl-, manapság inkább alábecsült életművéről kevés pontosabb írás született azóta. Illetve egy sem olyan, amely ne lenne valamiképpen elmarasztható az elfogultságban. Poszler érdeme többek között ott keresendő, hogy számára Lukács György életpályája jellegzetes, tipikus, jól lehet a vele rokon elmék korántsem oly jelentős bölcselek, mint ő. A recenzens nemcsak azért van kedvezőbb helyzetben, mint az 1986-os esszéista, mivel az olvasó számára immár magyarul is hozzáférhető művekre hivatkozhat, amelyek átvilágítják a kommunista világmozgalom tévútjait (a perek-önkritikák világát a tudományos feltárásnál hívebben mutatja be Danilo Kis: *Borisz Davidovics sírmeleke* és A. Koestler: *Sötétség délben* c. műve), hanem azért is, mert a Lukács-filológia 1986 óta is termelt, szépirodalomba hajló fél-tudományos munkát éppen úgy, mint a személyes ihletettségtől hevülő belletrisztikát. Csakhogy a Lukács-életmű lehetőségeit és megvalósulását összemérő, a heidelbergi kéziratokat a végső számadás komolyságával jeleskedő öregkori monografikus vállalkozásokkal együttlátó vizsgálódásra egyedül Poszler mutatott példát, mint ahogy a közeli múlt „kis ördögei”-nek (a színvonalatlan Rudas Lászlónak, a túlbuzgóan fenekedő Horváth Mártonnak) portrévázlatával is szolgál, és így lényegesen többet ad, mint amit sejtet: nevezetesen felvázolja az 1945-öt követő évek ideológiatörténetének egy darabját. A magam részéről a félinformáltság mellett még inkább hangsúlyoznám a „száraz” Lukács szubjektivitását. Nem lehetetlen,

hogy Márai Sándorban azt a „nagypolgári”, polgári kultúrát őrző attitűdöt támadta, amely Lukács apját is jellemezte, és talán a Tolsztoj-oeuvre fölemelése, a hajdani Dosztojevszkij-élmény tagadása is része lehet az önkritikának. Poszler beleérező képessége megóvja attól, hogy ítélkezze, inkább elemez, oknyomoz, adatokat szembesít; s amikor szükséges, Lukács esztétikai nézeteit rekonstruálja az öregkori művek alapján. Az 1930-as évek lukácsi nézeteihez valóban hajlékony és sokoldalú az új művészi tükrözésemélet, ám a megőrzött hegelianizmus — szerintem — eleve egy kissé korszerűtlenné teszi, olyan értelemben, hogy Lukács jelenkora művészeti törekvéseinek elemzéséhez kevés segítséget nyújt. Ezt így mondja ki Poszler: „Vagyis Lukács műmodellje nem a XX. század nem klasszikus, hanem a korábbi századok klasszikus vagy klasszicizáló műtípusait absztrahálja.” Az Adornóval való egybevetés mutatja az esztétikai gondolkodás más lehetőségeit, az azóta széles körben kibontakozó posztmodern elmélet(ek) pedig egy újabb paradigma-váltás rangját igényli(k).

Poszler esszékötete maradandó értéke nemcsak a Lukács-kutatásnak, hanem a magyar irodalmi-esztétikai gondolkodás XX. századi történetének is.

Fried István

Kner Imre emléke. Születésének századik évfordulójára kiadja a Kner Imre emlékbizottság és a Kner Nyomda. Szerk. Haiman György. Békéscsaba és Gyomaendrőd, 1990. 221 l.

A huszadik század egyik legnagyobb tipográfusának emlékét méltó, szép, sokszínű kötet idézi fel születésének centenáriumán. A szerkesztő, Haiman György láthatóan minden szempontot igyekezett egyesíteni az emlékezők, tanulmányok összeválogatásánál.

Tolnai Gábor rövid bevezetőjét Kner Erzsébet lírai hangú, családi képeket felvillantató írása követi. Az egyik legkisebb testvér emlékezik a korán családfővé váló fivérre, helyére a családban és a munkában egyaránt. A következő két rövidebb tanulmány, Nagy Péter, illetve Rényi Péter tollából, a könyvkiadót és a reformert mutatja be. Az irodalmi értékekhez méltó színvonalú tipog-

ráfiai megjelenítés igénye, az autodidakta képzés ellenére vagy talán éppen annak köszönhetően megszerzett hatalmas műveltség, széles látókör és érdeklődés, minden szép iránti fogékonyság a nyomdászt hamar kiemeli a szorosan vett szakma köreiből. A kor, a XX. század első felének legjobb hagyományait ápoló szellemi kör, a *Nyugat* legendás nemzedékéből származók vallották maguk közé tartozónak Kner Imrét. S bár a baráti kapcsolatok hamarosan nagyrészt levelezésre szorítottak, Kner Imre egész tevékenységét meghatározták a fiatalkori nagy találkozások: Balázs Béla, Kozma Lajos, az irodalomtörténész Király György, a Monumenta Literarum sorozat „társ szerzője”; később Fülep Lajos, majd a harmincas években a Szegedi Fiatalok köre, közülük is Buday György Kneréhez hasonló érdeklődése és lelkesedése.

Rényi Péter Kner Imrére emlékezve a nyomdász helyett a gazdasági szakembert idézi aki egy korabeli középüzem vezetőjeként szerezte meg tapasztalatait, s vetette őket papírra, nem utolsósorban Fülep Lajossal folytatott levelezésében.

Jellemző a kötetben is közölt demográfiai tábla, amely Kner Imre egyik, 1935-ből származó, gazdasági tárgyú írását illusztrálja.

Megrázóan szép mindaz, amit Rényi Kner helytállásáról, az egyre nehezebb viszonyok ellenére való otthonmaradásáról elmond. Bizonyos, hogy találhatott volna menekvést saját maga és családja számára, sőt cégét is átmenthette volna, mindegyre azonban a leghalványabb kísérlet sem tette, mint írja egyhelyütt: „sem pimaszság, sem élelmesség, sem romlottság nincsen bennem, hogy... megtaláljam a kerülő utat.”

Haiman György, az egykori növendék, tanítvány, egyszersmind közeli rokon, a nevelőt és tanítót rajzolja az olvasó elé. Nemcsak szakmai nevelésről és tanításról szól, bár kiemeli: „Kner Imre pedagógiai alkotásának java nem könyvekben maradt fenn... Legfontosabb maga a műhely, a gyomai nyomda volt.”

Kner Zsuzsa rövid, közvetlen hangú portréját édesapjáról, melyet egy korábbi megemlékezésre készített, Erdész Ádám tanulmánya követi a Kner dinasztiairól. *Apá és fia* címmel Kner Imre és Kner Mihály levelezése alapján rekonstruálja kettejük kap-

csolatát, elsősorban az utódnevelés és a felhalmozott szellemi-szakmai értékek átörökítésének folyamatát.

A kötet záró írása az egyetlen magyar nyomdatörténeti múzeumot, Kner Imre egykori lakóházát mutatja be. A szöveges emlékezésekkel majdnem azonos terjedelmű képmelléklet-anyag első fele egykorú fotókon idézi Kner Imrét, családtagjait, munkatársait, barátait, életének egyes színhelyeit, ezután legfontosabb munkáiból kapunk jellegzetes válogatást.

Németül és angolul is közölt kronológiai áttekintés teszi teljessé a Tótfalusi Kis Miklós betűjének korszerű változatával szedett szép kötetet.

Héjjas Eszter

Berliner Beiträge zur Hungarologie. Schriftenreihe des Fachgebietes Hungarologie und Finnougristik der Humboldt-Universität zu Berlin. Szerk. Paul Kárpáti — László Tarnóci. Berlin — Bp., I/1986, II/1987, III/1988, IV/1989.

A fenti címen évenként megjelenő kiadványban olyan magyar nyelv- és irodalomtörténeti kutatások eredményei jelentek meg, amelyek kisebb részben Magyarországon, túlnyomórészt az egykori NDK-ban készültek. Az eddigi négy füzetben a cikkek jobbára a német-magyar kulturális kapcsolatok múltjáról és jelenéről szólnak, a hangsúly általában a nyelvre és az irodalomra esik. Az előtérben a kétoldali recepciótörténet, a fordítások története, az irodalmi művek fordíthatóságának általános problémái állnak. Bő teret kapnak ezen felül a nyelvtudomány, az összehasonlító nyelvtudomány, a szociolingvisztika, valamint a filológia határterületei, pl. az idegen nyelvek oktatása, s az egyes füzetek tartalmi sokoldalúságához nagyban hozzájárulnak még az NDK Akadémiáján folyó finnugor kutatások legújabb eredményei. Ezt az anyagot színezik aztán a finn-német irodalmi kapcsolatokról szóló igen értékes, alapos munkával készült tanulmányok (Richard Semrau).

E tág programnak láthatólag az a célja, hogy bő információt és sokrétű motivációt kapjanak mindazon kutatók és hallgatók, akik most és a jövőben a magyar nyelvvel és irodalommal kívánnak foglalkozni. A